

Deseto poglavlje (*Razgovori*) donosi popis dvadesetak dužih ili kraćih novinarskih razgovora s L. Dobronić, dok se u jedanaestom pod naslovom Izvori i tisak (literatura) navode podaci o izvorima korištenim pri pisanju ove biobibliografije, kao i popis članaka o L. Dobronić objavljenih u tisku od 1950. do 2007. Kao i u devetom poglavlju i ovdje su članci prikazani kronološki, zasebno za svaku godinu.

U posljednjem poglavlju (*Prilozi*) autor je donio popis izložbi Povijesnog muzeja Hrvatske (danas Hrvatskog povijesnog muzeja) u vrijeme dok je L. Dobronić bila ravnateljicom te ustanove (1967.-1980.), govor Z. Gregorine i prigodnu pjesmu V. Andrilovića, izrečene na proslavi 80-e godišnjice života L. Dobronić (2000.), oprostajne govore A. Pandžić, F. Husinca, V. Oštrića, S. Razuma i Z. Gregorine izrečene na pogrebu potkraj prosinca 2006. te spomen-govor S. Razuma izrečen na Upravnom odboru Društva »Tkačić« u ožujku 2007. Kao dio posljednjeg poglavlja tiskan je i popis građiva ostavštine L. Dobronić koje se u količini od 42 arhivske kutije čuva u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu.

Poslije jedanaestog poglavlja, pod naslovom Popratno slovo nalazi se ocjena rukopisa pisana od strane I. Mirnika, a nakon toga slijede sažeci na hrvatskom, engleskom, francuskom, njemačkom i talijanskom jeziku, popis fotografija te iscrpno kazalo osoba, mjesta i pojmova.

Mario Stipančević

Čoralić, L. *Barani u Mlecima. Povijest jedne hrvatske iseljeničke zajednice*. Zagreb : Dom i svijet, 2006., 251 str.

Godine 2006. u izdanju izdavačke kuće Dom i svijet te potporom Hrvatskog građanskog društva Crne Gore objavljena je opsežna monografija dr. Lovorke Čoralić o prisutnosti i djelovanju barske iseljeničke zajednice u Mlecima. Knjiga je nastala na temelju višegodišnjeg istraživanja fondova i zbirki poglavito pohranjenih u Državnom arhivu u Mlecima, Arhivu bratovštine Sv. Jurja i Tripuna, Državnom arhivu u Zadru te sažimanjem dosadašnjih historiografskih dostignuća. Monografija je podijeljena u 15 poglavlja, dok se u drugom dijelu nalaze bogati prilozima sa prijepisima dokumenata. Monografija također sadrži brojne ilustracije, fotografije i grafičke priloge.

Nakon *Napomena* autorice (str. 9-10) i uvoda *Barani u Mlecima – stoljeća iseljavanja* (str. 11-13) u kojemu su predstavljeni glavni istraživački ciljevi, slijedi prvo poglavlje *Izvori i literatura* (str. 15-27) u kojem autorica iznosi detaljan pregled korištenih, objavljenih i neobjavljenih izvora te relevantne literature.

Drugo poglavlje *U vrtlogu ratnih zbivanja i društvenih previranja: povijesni okvir* (str. 27-32) kratak je prikaz političkih i društvenih događaja u gradu Baru i okolici, s naglaskom na razdoblje mletačke uprave. Tako prvenstveno ističe kontinuirano prisutne sukobe gradskog patricijata i pučana, kao i permanentnu osmanlijsku ugrozu koja je rezultirala osvajanjem Bara 1571. godine.

Na početku trećeg poglavlja *Barske migracije i Hrvati u Mlecima – odsječak zajedničke povijesti* (str. 33-46) autorica raščlanjuje temeljne odrednice vezane uz prisutnost iseljenika s istočnojadranske obale u Mlecima. Tako iznosi vremenski okvir iseljavanja, regionalno podrijetlo iseljenika, zanimanja i mjesto stanovanja u gradu na lagunama te prinosе mletačkoj kulturi, umjetnosti i znanosti.

U četvrtom, kratkom, poglavlju *De Antivari, de Antivaro – način ubilježbe barskih iseljenika u mletačkim vrelima* (str. 47-49) autorica analizira načine bilježenja iseljenih Barana u izvorima značajnim za utvrđivanje etničke strukture stanovništva grada Bara.

U petom poglavlju *Stoljećima posvjedočena prisutnost: vremenski okvir barskih useljavanja u Mletke* (str. 51-54) autorica na temelju analize oporučnih spisa razmatra učestalost useljavanja Barana u Mletke, zaključujući da je razdoblje najučestalije nazočnosti Barana u Mlecima od 1476. do pada grada pod osmanlijsku vlast, kada ta nazočnost opada.

Mjesta stanovanja Barana u Mlecima tema su poglavlja *Mletački predjeli i župe, laguna i Veneto – mjesta stanovanja Barana* (str. 55-60). Raščlambom oporučnih spisa, autorica utvrđuje mjesta stanovanja barskih iseljenika unutar pojedinih gradskih predjela, župa, mletačkog otočja i zaleđa. Prikupljeni podaci pokazuju da je najviše Barana stanovalo u predjelu Castello, predjelu tradicionalno naseljenom stanovništvom porijeklom s istočnojadranske obale.

Jedna od temeljnih odrednica za proučavanje svakodnevice barskih iseljenika u Mlecima je i utvrđivanje njihovih zanimanja. U poglavlju *Pomorci, obrtnici, trgovci, duhovne osobe – zanimanja barskih iseljenika u Mlecima* (str. 61-71) autorica zaključuje da se najveći dio Barana bavio pomorstvom, trgovinom i državnim službama. Također ističe kako niti jedan drugi istočnojadranski grad, postotno gledajući, nije imao toliko duhovnih osoba (svjetovnih svećenika, obnašatelji crkvene službe) kao grad Bar.

U osmom poglavlju *Siromašni i bogati – gospodarske mogućnosti i oblici poslovanja iseljenih Barana* (str. 73-82) autorica u prvi plan stavlja utvrđivanje socijalne strukture iseljenih Barana. Prema raspoloživim podacima iz oporuka, pretežit broj Barana (49%) pripadao je skupini slabije imućnih useljenika, dok je u elitniji i imućniji dio hrvatske iseljeničke zajednice pripadalo 22% Barana.

Kao i prethodno, oporučni spisi osnovni su izvor i za deveto poglavlje *Svjedočanstvo pripadnosti Hrvatskoj zajednici – obitelj i prijateljske veze barskih iseljenika* (str. 83-99) u kojem autorica prikazuje svakodnevni život Barana u gradu na lagunama. Autorica raščlanjuje razne sastavnice iz njihovog svakodnevlja – obiteljski život, rodbinske, bračne i prijateljske, poslovne veze i poznanstva koje upućuju na čvrstu povezanost barskih useljenika s drugim useljenicima sa istočnojadranske obale, posebice sa useljenicima iz »slavenskih« krajeva i naselja Mletačke Albanije – Kotor, Budva, Paštrovići, Herceg-Novi itd. Također, analiza vrela »posvjedočuje potpunu integritiranost Barana u mletačko svakodnevlje« (str. 98.).

Veliku ulogu u svakodnevnom životu iseljenika u Mlecima, pa tako i Barana, imao je vjerski život, koji je autorica detaljnije obradila u poglavlju *Barani u mle-*

tačkom vjerskom svakodnevlju (str. 101-118). Barani kao gotovo isključivo katolički vjernici aktivno su sudjelovali u raznim oblicima komunikacije s mletačkim crkvama, samostanima, ubožištima itd. Brojni oporučni legati mletačkim vjerskim ustanovama također svjedoče o odnosu Barana prema crkvama, samostanima i bratovštinama u novoj sredini.

Potom slijedi jedanaesto poglavlje *Među osnivačima i vodećim dužnosnicima – Barani i Hrvatska bratovština Sv. Jurja i Tripuna* (str. 119-125). Podaci iz oporuka, darovnica i iz knjiga sa godišnjih skupština bratovštine potvrđuju uključenost i važnu ulogu Barana u osnivanju i djelovanju bratovštine.

Dok su se prijašnja poglavlja bavila životom iseljenika u »novoj domovini«, u dvanaestom poglavlju *Sjećanja na zavičaj: obitelj, vjerske ustanove i posjedi u domovini u oporukama iseljenih Barana* (str. 127-135) autorica istražuje povezanost i veze barskih iseljenika sa zavičajem. Spona za zavičajem vidljiva je poglavito kroz brojna i učestala darivanja crkvenih ustanova i duhovnih osoba u gradu Baru.

Primjere neprimjerenog, zakonski nedopuštenog i sudski kažnjivog ponašanja autorica analizira u poglavlju *Neželjena prisutnost Barana u Mlecima (proces i osude)* (str. 137-140). Raščlambom pojedinih mletačkih magistratura te spisima mletačke inkvizicije zaključuje da je relativno mali broj Barana bio sklon nepoćudnom ponašanju.

U četrnaestom poglavlju *Pisci, slikari, zlatari i diplomatski poslanici – tragom znamenitijih Barana u Mlecima* (141.-151.) autorica govori o istaknutim barskim pojedincima (A. Prokulijan, J. Pelinović, odvjetci obitelji Besali itd.) koji su u zapaženu društvenu ulogu u Mlecima, te svojim djelovanjem svjedočili o uključenosti Barana u tadašnje kulturne i intelektualne tokove.

Na kraju monografije nalazi se *Zaključak* (str. 153-157) te sažeci na engleskom i talijanskom jeziku (str. 159-169). Nakon toga slijede *Prilozi* (str. 165-215) u kojem autorica donosi, kronološkim redom, popis oporuka barskih iseljenika, zatim prijepise dvanaest oporuka, prijepis molbe obitelji Šestan mletačkom Senatu iz 1446. godine te prijepis procesa mletačke inkvizicije vođen protiv Rade pok. Nikole Carli iz Spiča kraj Bara. Na samom kraju monografije nalazi se opsežan popis izvora i literature (str. 215-228) te kazalo osoba (str. 229-244) i kazalo toponima i etnonima (str. 245-248) kao i bilješka o autorici (str. 249-251).

Ova monografija nastala je u sklopu autoričinih višegodišnjih istraživanja hrvatsko-mletačkih povijesnih i kulturnih veza. Raščlambom zavidne količine arhivskoga gradiva autorica prikazuje neke od temeljnih sastavnica iz kulturne, političke i društvene prošlosti grada Bara i barske iseljeničke zajednice u Mlecima te ukazuje na njihovu uklopljenost i pripadnost hrvatskoj iseljeničkoj zajednici u Mlecima.

Maja Katušić